

KAVRAM İNCELEMELERİ III *

NUSRET HIZIR

Felsefe Doçenti

Objektif (nesnel), Sübjektif (öznel) kavramları üzerine.

1. Bu iki kelimenin bir kavram çifti olduğu ilk bakışta anlaşılıyor. Bir yanda bir obje, öte yanda ise o objeyi mütalâa eden bir süje. Süje objeyi objenin belirlemeleri ile mütalâa ederse, mütalâası objektif olur, bu işe kendi kişiliğine bağlı öğeleri katarsa, sübjektif davranmış olur.

Halbuki bu belirleme, bu kadar basit görüldüğü halde, bir çok zorluklan içinde saklamaktadır.

2. Bir kere, yukarıda verdiğimiz kısa açıklamaya göre, alemin yapısı birbirinden ayrı iki bölüme ayrılmıştır. Mütalâa edenle, onun dışında bir dış âlem. Yani her iki kavramı tam anlamlarında kullanmak için, dış âlem bahsinde klasik mânada "realist,, olmak gerekiyor. Fakat günlük bundan ibaret olmaktan çok uzaktır. Bilim bahis konusu olunca, sübjektiflikten elden geldiği kadar uzaklaşmak, objektifliği elden geldiği kadar gerçekleştirmek istenmektedir. Bilimde ideal, bilim ifadeleri denen sözlerde, objektifliğin yüzde yüz, sübjektifliğin ise yüzde sıfır olmasıdır. Böyle olunca, objeyi ele alan süje, dar anlamda süjelikten çıkıyor, kendine ait hiçbir şeyi katmadığına göre, bir kayıt aleti haline giriyor. Fakat varsayımlar ortaya atan, endüksiyonu kullanan, keşf eden..... garip bir kayıt aleti... Yani kayıt aleti olmıyan bir kayıt aleti...

3. Demek ki dış âlemin varlığını kabul eden bir kimse, meselâ bir fizifçi, "objektif olalım,, dediği vakit, belki hiç farfında olmadan çelişkilerle — hiç olmazsa güçlüklerle — dolu bir söz söylemiş olacaktır. Çünkü bir bilim adamından beklenen bütün yaratıcı zekâ yetileri objektifliğin artması dolayısıyla sürekli olarak gittikçe fazlalaşırken, tam objektiflikte birdenbire sifıra düşecektir. Bir benzetmeye müsaade varsa, + °° 'dan - oo 'a birdenbire düşüş gibi bir şey . . .

4. Üstelik, başka bir yönden alındığı vakit tam objektiflik halinin gerçekleşemez bir hal olduğu görülür. Tabiatın bir parçası olan insanı, tabiatı inceleyen tabiat dışı bir varlık olarak almaya da imkân yoktur. Yoksa, soyutlama yoluyla evrenden ayrılmış beher inceleyici insanın vardığı sonuçların birbirine uyduğu görülünce evrenin *bir* olduğu neticesi çıkarılacaktır, halbuki, daha bu işe başlamadan önce, evrenin *bir*

* Bakınız: Bu Dergi, C. V. Sayı 4, sa. 393-399 ve bu Dergi C. VI Sayı 3, S 182-185.

olduğu, açıkça söylenmeden kabul olunmuş bir postulat'tır. Böyle olmasa, süje-obje münasebetini bu tarzda kurmaya imkân olmaz.

Öyleyse, şu iki önermeden hangisi doğrudur?

Her inceleyicinin dışında:

- . — Evren *bir* olduğu için objektif bilim mümkündür.-
- . — Objektif bilim *mümkün* olduğu için evren birdir.

Bu durumda bu soruya cevap verilemez.

5. Zorluktan kurtulmanın çaresi şu olabilir: Yukarıki iki cümlede görülen sebep-netice bağı, başka deyimle, iki parça arasındaki *tek içerme* bağı, çift içerme bağı, yani denklik olarak kabul etmek. O zaman: Evren birdir, cümlesi ile: Objektif bilim mümkündür, cümlesi birbirine denk olur. Böylece, iki muhtevayı eş saymakla metafizik bakımından tarafsızlık sağlanmış olur. Fakat çıkış noktamız olan realizme de terk edilmiş olur. Bu denklik, daha geride bir temel önerme bulunmazsa, bir dünya görüşü kurmak hususunda hiçbir işe yaramaz.

6. *Sübjektif* denen idealizme-ki tabirimizce psikolojik pozitivizme adını dâ alabilir¹ dış âlem postulatını inkâr eder. O zaman, dış âlem yok, benim duyularım vardır. Fakat ben duyularımı inceliyor, onlarda kanuniyetler tespit ediyor ve realistlerin dış âlem dediklerini bu şuur muhtevalarına bakarak kuruyorum. Demek süje olan ben, benim olan duyuları obje olarak alıyor ve onları inceliyorum. O halde bu nevi idealizme'de, yahut pozitivizme'de, *sübjektif-objektif* ikiliği ortadan kalkmış değildir, bu ikilik aynen muhafaza edilmektedir. Ancak, objektif nedir? sorusuna verilecek cevap değişmektedir. Objektif (yani süjenin obje olarak mutalea ettiği), *duyumlardır*.

7. O vakit, Viyana çevresinin bir zamanlar kullanmış olduğu *inter-subjektif* (sübjektiflerarası) Kavramı, (meselâ R. Carnap : Die physikalische Sprache als Universalsprache der Wissenschaft, Erkenntnis, Bd. II, S. 411) objektifin yerine geçecek değil de, türlü objektiflerin uygunluğunu sağlayan yeni bir postulat'ın esas kavramı, "senin, benim onun objektifleri birbirine uygundur, yani, onlar intersubjektiftir., cümlesi ile manâlanan bir kavram olacaktır.

Demek ki, bu iki kavramın ifade ettiği ikiliği ortadan kaldırdığı iddea edilebilen idealizme de aslında onu aynen muhafaza etmektedir.

8. ikiliğin kalkması için süje ile obje'nin özdeşliği lâzımdır, denebilir, onun için, felsefeyi bu özdeşlik üzerine kuran, yahut da böyle bir özdeşliğin varlığını kabul eden sistemlere bu yönden bakalım.

Süje — obje'yi vaz eden bir felsefede (Schelling, İdentitaetsphilosophie), sübjektif ile objektif, varlığın ele alınmasında esas teşkil eden, adeta birbiriyle mütenazır iki görüş açısidir. Meselâ Schelling'e göre, tabiat, tin (Geist) ile özdeştir. Hem tabiat, süje-obje'dir, hem de tin.

¹ Bakınız : Nusret Hızır, bu Dergi, C. V. Sayı 4, sa. 393-399.

Tabiat da tin de bir bakımdan süje ise başka bir bakımdan obje'dir, Tabiat'la tin, karşıt olmakla beraber özdeşirler. Keza sübjektif ile objektif de karşıt olmakla beraber aynı zamanda da özdeşirler.

Demek ki bu gibi bir özdeşlik felsefesinde kavram çiftimiz, yüksek bir birlik içinde kaynaşmakla beraber, yine de bir bakıma karşıttırlar. Fakat şu da var ki, 1-6 dan farklı olarak sübjektif ile objektifin klâsik mânaları artık muteber değildir. Aksine, bu felsefe sübjektifle objektifin yanlış olarak ayrılmasının sebebinin tabiat ile tin'in sunî bir tarzda ayrılmasında görmüştür. Fakat daha önemli olan nokta şudur: Böyle bir telâkki sayesinde :

— Evren birdir.

— Objektif bilim mümkündür, cümlelerinin denklığı hatta özdeşliği — aynı şeyin, birincisi objektif yönden, ikincisi ise sübjektif yönden ifadesi olmak itibariyle — sağlanmış oluyor. Hem burada 4'te bahse konu olan *temel önerme* de vardır. Ancak, bu temel önerme, metafizik bir ilkedir.

9. Sübjektif - objektif çiftine daha başka bir mânayı da Hegel vermiştir, Hegel'de (Phaenomenologie des Geistes, Wissenschaft der Logik ilah...)

Sübjektif soyutla,

Objektif ise somut'la çok dikkate değer bir tarzda bağlanmışır. Diyalektik sürecinde, düşünüş (Denken) ile olum (Sein) in mutlak birliğe henüz ermediği her nokta, Hegel'e göre az yahut çok derecede sübjektiftir. Bu muvakkat ikilik, konunun belirlemelerinden bir kısmını ihmal edeceğinden, ikiliğin cari olduğu her nokta, yine az yahut çok derecede somuttur. Objektiflikle mutlak soyutluk, diyalektiğin son merhalesinde, düşünüş ile olum'un birliği tam olarak gerçekleştiği vakit tamamen birleşmiştir. O zaman:

— Evren, birdir ile

— Objektif bilim mümkündür cümleleri, — evrenden bütün olum (Sein) anlaşılacak şartıyla — sarıh olarak aynı şeyin başka başka ifadeleri olacaktır. Yani bunlar özdeşirler.

10. Burada da, yukarıda sözü edilen temel görüş vardır. Fakat bu görüş, pantheizme sayılabilecek bir metafiziğe yol açmış, objektifle sübjektif, *mantık-ontoloji* çifti haline girmiştir. Buna da sebep, obje nedir? sorusuna, indî (bazılarının dedikleri gibi, deney-üstü) bir cevabın, bütün belirlemeleriyle olum (Sein) dir, cevabının verilmiş olmasıdır.